

☼ שם העבודה : הקשר בין מסגרת מגורים, סוג תעסוקה ותפיסת שליטה לבין דפוסי פעילות

פנאי של בוגרים עם פיגור שכלי בקהילה

☼ שנה : 2003

☼ מס' קטלוגי : 531

☼ שם המגיש : אירית חן

☼ המנחים : ד"ר מרים ברזון, פרופ' מאיר טייכמן

☼ עבודת גמר לתואר מוסמך, בעבודה סוציאלית, אוניברסיטת תל אביב

תקציר המחקר

פעילות פנאי משמשת מקור הנאה ומאפשרת מימוש עצמי, יצירתיות והעצמה ולכן, הזדמנות להשתתף בפעילות פנאי נתפסת כיום כמרכיב אינטגרלי להגברת איכות חייו של האדם. רוב החוקרים בתחום מדגישים את תרומתה המשמעותית של פעילות פנאי לבריאות נפשית של הפרט, לסיפוק בחיים, לעלייה בדימוי העצמי ולפיתוח רגשות חיוביים של שמחה, הרפייה, תענוג ושייכות. לפנאי הגדרות בעלות הדגשים שונים וייחודיים כשהמשותף לכולן הוא שמדובר בסוג פעילות בלתי מחייבת ובעלת גורם הנאה.

במחקר זה נבדקו השפעתם של משתנים סביבתיים ואישיותיים על פעילות הפנאי של האדם עם פיגור שכלי, מתוך תפיסה המעוגנת בעיקרון הנורמליזציה כי צרכיו זהים לצורכיהם של כלל האנשים. חשוב להדגיש כי בבדיקה בקרב הורים נמצאה פעילות הפנאי כשירות החשוב ביותר עבור ילדים עם פיגור שכלי.

מחקרים מצאו שהשתתפות בפעילות פנאי, עבור אנשים עם מוגבלויות, הינה גורם הכרחי להסתגלות מוצלחת לקהילה. השתתפות בפעילות הפנאי מספקת הזדמנות חשובה לפיתוח מיומנויות חדשות, ליצירת קשרים חברתיים ולביטוי יכולת אוטונומית. כמו כן, נמצאה ירידה בהתנהגויות בלתי מסתגלות, בקרב העוסקים בפעילות פנאי.

פעילות פנאי היא אחד התחומים בחיים בו ניתנת לאדם הזדמנות לקיים בחירות והחלטות עצמאיות, המובילות להתפתחות אישית ומימוש עצמי. מדובר בפעילות שתכניה הם חופשיים למדי, מחד, אך נדרשת פעולה יזומה הנובעת מהנעה פנימית, מאידך. אחד המושגים המרכזיים הקשורים באופן הדוק לנושא הבחירה הוא **תפיסת שליטה (Mastering)** - התחושה הסובייקטיבית של

הפרט כי ניתן לשלוט על אירועים משמעותיים בחיים (Pearlin & Schooler, 1978).

לאנשים עם פיגור שכלי נחישות עצמית נמוכה יותר בהשוואה לכלל האוכלוסיה וטווח בחירה

מועט מאוד, כתוצאה משילוב בין קשייהם האובייקטיביים לבין עמדות החברה המגבילות

הזדמנויותיהם לקיום בחירות חופשיות אישיות בתחומים רבים בחייהם. על פי ברזון ואחרים

(2000), דרגת העצמאות אליה יגיע האדם עם פיגור שכלי קשורה לאופן בו הוא גדל והתחנך במהלך

השנים, באיזו מידה למד לקבל החלטות הקשורות לחייו ופיתח רמה מסויימת של מוקד שליטה פנימי

או לא.

נסיבות חייהם של מרבית האנשים עם פיגור שכלי ובייחוד אלו ששהו שנים רבות במוסד, הובילו

אותם לקבל ללא עוררין את העובדה שאחרים מקבלים החלטות משמעותיות עבורם (Treece et al,)

(1999).

במחקר הנוכחי השתתפו 86 נבדקים תושבי העיר תל אביב יפו העונים לקריטריונים:

(1) מתפקדים ברמה של פיגור קל עד בינוני על פי אבחון של השרות למפגר במשרד העבודה ורווחה.

(2) עובדים במסגרת תעסוקתית קבועה, במהלך השנה האחרונה לפחות. (3) מתגוררים בקהילה,

בבית ההורים או במסגרת דיור מוגן, במהלך החצי שנה האחרונה לפחות.

הנבדקים רואיינו על פי שאלון מובנה מראש ומורכב משלושה חלקים: שאלון דמוגרפי, שאלון שליטה

ושאלון פעילויות פנאי. התוצאות נותחו בשיטות סטטיסטיות מקובלות, לאחר חלוקת המשתתפים ל-

4 קבוצות, על פי סוג הדיור וסוג התעסוקה.

המחקר בחן ארבע השערות מרכזיות :

ההשערה הראשונה - "ימצא קשר בין סוג מסגרת הדיור לבין רמת פעילות הפנאי, טיפוס פעילויות

הפנאי ודרגת תפישת השליטה של אנשים עם פיגור שכלי.

ההשערה שנייה - "ימצא קשר בין סוג התעסוקה לבין רמת פעילות פנאי, טיפוס פעילויות הפנאי

ודרגת תפישת השליטה של אנשים עם פיגור שכלי.

ההשערה שלישית - "ימצא קשר בין סוג מסגרת המגורים וסוג התעסוקה לבין שיעור ההשתתפות

בטיפוסי הפנאי השונים, כך שבדיור מוגן שיעור פעילות חוץ ביתית גבוה יותר.

ההשערה רביעית - ימצא קשר בין תפיסת השליטה לבין רמת פעילות הפנאי; ככל שתפיסת השליטה

גדולה יותר, אזי רמת פעילות הפנאי גבוהה יותר ושיעור הפעילויות מחוץ לבית גבוה יותר.

בין הממצאים העיקריים, אנשים הגרים בדיור מוגן הינם בעלי רמת פעילות פנאי גבוהה יותר

ובייחוד בפעילויות מחוץ לבית, לעומת אלו שבבית. הבדל זה הופיע ללא קשר למסגרת התעסוקתית

בה שולבו. יחד עם זאת, הפער בין שתי קבוצות הדיור בקרב אלו שלמדו לימודים חלקיים בלבד, גדול

בהרבה בקבוצת המועסקים בתעסוקה מוגנת. נמצאו הבדלים מובהקים בין שני סוגי מסגרות

התעסוקה במדדים פעילות פנאי ויכולת קבלת החלטות, נבדקים אשר עובדים בשוק החופשי,

מדווחים על רמת פעילות פנאי גבוהה יותר ויכולת קבלת ההחלטות שלהם גבוהה יותר. מועסקים

במסגרת מוגנות תפסו עצמם כבעלי שליטה פחותה לעומת נבדקים שהועסקו במסגרת השוק

החופשי. למרות המצופה, לא נמצאו מתאמים מובהקים בין שלושת המדדים פנאי, יכולת החלטה

ותפיסת שליטה.

ממצאי המחקר מאוששים קיומם של קשרים בין סוג המסגרת (מגורים או תעסוקה) לבין רמת

פעילות הפנאי של אנשים עם פיגור שכלי. כמו כן, מתחזקת הטענה כי המידה בה מסגרת מספקת

לדייריה הזדמנויות לבחירה חופשית ויוזמה משפיעה על התפתחות תפיסת שליטה חזקה או חלשה.

במהלך ניתוח התוצאות נמצאה השפעה משמעותית על ההבדלים בין ארבע קבוצות המחקר, מצד

משתנה מתערב שהוגדר "השכלה".

לסיכום, בעבודה זו ראינו אנשים עם פיגור שכלי קל – בינוני, המשתייכים לארבע קבוצות, גרים

בדיור מוגן ועובדים בשוק החופשי; גרים בבית ההורים ועובדים בשוק החופשי; גרים בדיור מוגן

ועובדים במפעל מוגן; גרים בבית ההורים ועובדים במפעל מוגן.

תוצאות המחקר מוכיחות כי פעילות פנאי בפלח אוכלוסייה זה מושפעת באופן בולט מסביבת המחיה

שלהם, בעיקר ממסגרת הדיור ואולם גם ממסגרת התעסוקה. לאור יכולת נמוכה לקבלת החלטות

באופן עצמאי ותפיסת שליטה עצמית ירודה יחסית, קיימת השפעה גדולה יותר לנסיבות חיים מאשר

לאיפיונים אישיותיים על אורח החיים ההבדלים הבולטים יותר בין הקבוצות שנבדקו מופיעים בהקשר

למסגרות ולא לאישיות.